

Mircea Cărtărescu

KÁPRÁZAT
(ORBITOR)

*A JOBB SZÁRNY*¹

Karácsony szent napján, ahogy a nap előbújt a felhők mögül, ádáz, kora tavaszi friss erővel süített, hosszú árnyékokat préselt ki a város málladozó épületeiből, mintha egy-egy hatalmas napóra téglá- és betonmutatói volnának. Az ágyúlövésnyomokat viselő házakból és a külvárosokban égő autógumikból felszálló áldozati füst pillanatok alatt dagadt, aranycsipkével szegélyezett felhők gomolygó mézgájába vegyült az égbolton. A ringatózó vitorlášhajók körül tiszta, mély azúrkék volt az ég, szivárványsugarak hatoltak át rajta, legalábbis a szomorú bugyor lakói így látták poros szempillájuk alól. Az isteni ragyogástól hunyorgó meztelen elkárhozottak, szorosan egymás mellett, így nézhetnek fel a pokolból a tüzes kéntavak fölött átívelő paradicsomba.

A belvárosi két világháború közötti bérházak tetőteraszain a légiria-dók hangszórói és a tévéantennák együtt rozsdásodtak a nagy darab leomlott vagy feltáskásodott vakolatok fölött. Piszkos szürkeség takarta a földkerekség legrondább városát. A bukarestiek, mint ködös, borús napokon a járataikból előbújó lárvák, sápadtan, bebugyolálva szóda-vízért és kenyérért álltak sorba – foga van a napnak, mondogatták. A félig nyitott ablakokból, hogy kimenjen a tűzre rakott fazekak gőze, töltött káposzta illata szállt az ég felé. Valamennyi ősrégi lemezjátszón kora reggel óta egyházi kolindákat hallgattak, mert kitört a szabadság. A tévé a metropólia istentiszteletét közvetítette. Isten dicsőséges magasságából drágakőként ragyogott a Dâmbovița, mintha izzó drót szelné ketté a várost. A partján lévő dombon, az itt-ott lázadózó fűcsomók között óriási márvány sfinxként emelkedett a Nép Háza, távolságtartóan és titokzatosan uralkodott a város fölött. A láthatáron a messzeségtől lekicsinyített munkásnegyedek rendetlen panelházai-nak beüvegezett erkélyei és fekete ágú fái között előbukkant egy-egy templom bádogtornya. Abban az egész romhalmazban az üres telkek, a tavak mint egymásba érő gyomrok, a lombtalan parkok, a kihalt

1 Részlet a III. kötetből.

utcák, a kopár terek, az átlósan parkoló tankok és kételtűek vakítóan ragyogtak, éjszaka néhány épület teljesen bearanyozódott, mintha a város rossz fogú száj volna, gyökérig lerágott fogakkal, de mintha néhány fogon mégis megmaradt volna a sárgán csillogó fémkorona, mint néha pont a legszegényebb, de büszke cigány szájában. A Colentina úton, a Szent Dumitru templomtól kicsit feljebb, a Stela szappangyártól és a Suveica (régebben Donca Simo) szövőgyártól jobbra nyílik a Pâncota utca, amelynek valamikor Silistra volt a neve. Az utca végén az U alakú ház szögletes udvarát csaknem teljesen elfoglalta egy hetvenes évekbeli, az éjszaka alatt varázslatosan bezúzmarásodott Mercedes. A lakók, mindenféle kisemberek, az arany vekkerek hangjára kikeltek aranyozott ágyukból, és az aranykeretes ablakokból nézték a reggel isteni azúriját. A földszinten és az emeleti fatornácon ámuldozva léptek ki a küszöbre, mert az omladozó falak is mind aranyból voltak, a leanderes ládák is, az utca felőli kerítés is, a házsám, a hatvanhatos is ugyanolyan tizenennyolc karátos aranyból. A lyukas autógumikon lerogyant Mercedes is, amely egy évtizede nem hagyta el az udvart, szintén színarany volt.

A Floreasca negyedben is csoda történt, a hatalmas üvegkupola alatt virágba borultak az akácok, és a gyerekek rövidnadrágban és pólóban fociztak a csendes utcákon. Egy négyemeletes tömbház a nagy buszgarázs mellett szintén tetőtől talpig bearanyozódott, és kicsit arrébb, a Floreasca mozin túl, a Puccini utcában a kecsesen sorakozó egyforma épületek között egy apró villa deres palatetője is úgy aranylott, hogy ragyogva visszatükröződött benne a szemközti sárga épület. Az egyik földszinti ablakpárkányon a nyitott könyvet az örök nyár szellője lapozta, minden lapja finom aranyréteggel volt bevonva. Végül a Ștefan cel Mare úton, az Állami Cirkusz és a Dinamo Stadion között a végtelenül hosszú, nyolc bejáratos tömbház, a sok szürke oszlopon álló ganggal, nyolc lépcsőházzal, a műhelyek és boltok kirakataiban ócska tévékészülékek, háztartási gépek, bútorok és női kombinék, most szintén folyékony aranyban fürdött, örületesen ragyogott a tűző napon. A túloldalon az emberek összegyűltek báméskodni, felkiabáltak az erkélyekre sapkával kilépőknek, akik még mindig nem értették, hogy a szűkös, rossz beosztású lakásukban mitől vált arannyá a vasaló, a mosogatógagyló, a klozet, a konnektorok, és a gyufától a radiátorig általában minden, mert a falaktól a bútorokig mindent ugyanaz a kenetteljes aranypor borított. A teraszon Jákin és Boáz oszlopa,

a tizenkét bika hátán a bronztenger és az összes hozzátartozó kellék: a hamvedrek, a piszkavasak, a gyerekkocsik szintén erőteljesen ragyogtak. Az oszlopok, akár a pókhálók, kétségtelenül üzenetet közvetítettek a Dicsőség kerubjai felé, és a bronztenger füle felfogta Annak a parancsait, akinek emberarca volt, ahogy ült a zafír trónusán.

Az üzenet eljutott a televízióig, azonban gyorsan elnyelték az elnöki pár elfogásáról szóló hírek, már egybehangzóan csak Gyűlöletesként és Nyomorultként emlegették őket, mintha egy bolt cégerei lennének. Különben a Szabad Román Televízió stúdiójában, ahogy mostanában nevezték (az összes állami intézmény, az összes újság, oktatási központ, kórház, állomás, bölcsőde és óvoda, színház és élelmiszerbolt neve mind kiegészült a „szabad” szóval, hogy megkülönböztessék a korábbi azonos funkciót betöltő intézménytől, amely a diktátort és a klikkjét szolgálta, úgyhogy minden lépésre szabad újságírókról, szabad tudósokról, szabad mérnökökről lehetett hallani, még a sintérek, a pöcegödör tisztítók és a kurvák is szabadok voltak, lyukas zászlót tűztek a székházuk bejárata fölé, a szippantó- és kukásautókra, még az Intercontinental „liftes nőinek” selyembugyjára is finoman ráhímezték), akkora volt a nyüzsgés, mint még soha. A papok, amennyire tudtak, szintén szabadon prédikáltak, füstölőket lóbáltak minden sarokban, híres népdalénekesek, világbajnok bokszolók, feltűnő népviseletes parasztok, térdre hulló szekusok, mint a bűnbánó oroszok, vallottak, krokodilkönnyeket ontottak, hogy lehallgatták a telefonokat, a központi bizottság letartóztatott tagjai már rabruhában, megbilincselve, lábukon béklyóval, bánatosan vonszolták magukat a sóbányák felé, a katonák egymást hibáztatták, hogy Temesváron a tömegbe lóttek, a jogik megígérték, hogy pozitív energiát küldenek Romániára, a fodrászok, homoszexuálisok, esztergályosok, gyerekek, dadusok, bűvárok, törpék, muzulmánok, pedikűrösnők egy percig mind lelkesen beszéltek a kamerák előtt, a csoportjuk nevében mind megfogadták, hogy magukénak vallják a szabadság és demokrácia eszméit, és mind kinyújtották jobb kezük két ujját, mint a csiga-szarvacskákat. „Éljen a Túlélési Front! Le a diktatúrával!” – a szónokok e szavakkal zárták reggeltől estig egymás után elhangzó beszédeiket, csak a szerkesztőségbe postagalambokkal érkező vagy a televízió udvaráról parittyával belőtt levélkék szakították félbe ugyanazokat a bemondókat, akik nemrég még ugyanilyen karót nyelten zseniális vezérként emlegették a nagy susztert, most azonban

lelkesen bontották fel a leveleket és olvasták be, hogy Szebenben emberek ezreit lótték agyon a saját otthonaikban, Kolozsváron elfogtak háromszáz kárpáti medvének álcázott terroristát, és hogy Vasluiban is kitört a forradalom...

Úgyhogy a színarannyal borított lepusztult bukaresti épületek nem számítottak igazi hírnek, annál is inkább, mert senki sem fogta fel az összefüggést. Farfanelli mestert, az illuzionistát, a múlt éjjeli lumpolástól karikás szemmel bevezették ugyan a stúdióba, hogy magyarázza meg a jelenséget, de mivel láthatóan tántorgott és nem forgott a nyelve, csak annyit bírt kinyögni, hogy ez nem olyan nagy ügy, ő is bármikor képes hasonló bűvészmutatványra. A kedves tévénezőknek bárcsak annyi pénzük volna, ahány nőt ő kettéfűrészelt vagy ahány órát lecsatolt azoknak a csuklójáról, akikkel kezét fogott az arénában! A gyomorhajós képű bemondó még jobban elsavanyodott, amikor a délelőtti egyenes adásban egy színész megajándékozta egy tekeres vécepapírral, hogy törölje le a szart a szájáról, amit Nicu bá' alatt evett, aztán undorodva félreállította, és a szűk stúdióban a helyére ültetett egy csapat szakállas, nyakában hatalmas ébenfa keresztet viselő pópát, akik rögtön dalra fakadtak, és a gyászos harmonika diszkrét kíséretével elénekelték a nap slágerét: „Ó, mily csodás e hír, / Hogy Târgoviștén / A két gazembert lelőtte / Egy angyaliiiii sereg....” A város több millió lakója nem tudott elszakadni a képernyőtől, mindenki ezt a csodálatos kolindát fújta, és érezte, ahogy megtisztul és felmagasztosul. Mekkora csoda, hogy pont az Úr születésének napján röpültek ólomgolyók a mesebeli rém és banya felé, beléjük hatoltak, lassan átfúrták magukat a vastag télikabátokon, belefúródtak a mellkasukba és koponyájukba, átszakították a vénájukat és az idegeiket, kiüritették a húgyhólyagjaikat, a falra fröcskölték az agyvelejükét, kitörték a fogukat, szétzúzták a torkukat, kinyomták a szemüket, és kitepték egy-egy véres hajtincsüket, a kaszárnya mögötti fal, boldogan és ünnepélyesen, pont ezen a szent napon lett vérfoltos, olyan, akár egy Rorschach-ára a kora tavaszi káprázatos napsütésben! Még nem tudták, hogy aznap hatalmas kristálygömbben csodálatos gyermek született, aki mindannyiukat megváltja, az ártatlanokat és bűnösöket, beteljesült Ézsaiás próféta jóslata: „Megszületett a gyermek, a Fiú, és megadatott nekünk, hogy ő uralkodjék fölöttünk, és 'Csodás Tanácsadónak, erős Istennek, az Örökkévalóság Atyjának, a Béke hercegének' fogják nevezni. Ő eléri,

hogy uralkodása alatt végtelen békesség legyen, és Dávid királyságának trónját adja neki, áldását adja rá és segíteni fogja az igazságos ítékezésben, most és mindörökké: lássátok, mit jelent a seregek Urát áhítani.”

Előző éjjel, egy távoli, városzéli kórházban egy súlyos beteg felkelt és járt. Néma fülkéjében, amely mintha a föld mélyén több milliós parszekre volna, tele fura és érthetetlen elektronikus készülékkel – mintha a Szibériában és az Uralban becsapódó földön kívüli űrhajókat laboratóriumba szállítva, darabjaikat fordított mérnöki eljárásnak alávetve az okozatot okká, a tárgyat elméletté és fizikai törvénnyé változtatnák vissza –, a beteg hirtelen kinyitotta azürkék szemét, felemelte fejét a gyűrött párnáról, egy darabig úgy maradt, arccal a mozaikpadló fölött tragikusan meggörnyedve, nem mint egy öregember, akinek merevek a nyakcsigolyái, hanem mint egy különös lény, különös anatómiával, majd a csöndben és süvöltő magányban határozottan felkelt és elindult az ajtó felé. A pislákoló dróthálós villanykörte alatt tompán és nyugtalanítóan fénylett borotvált, tetovált feje, piros, kék és lila vonalak határolták az agyféltekék Brodmann mezőit. A vonalak külön életet éltek, mozogtak, összegabalyodtak és szétváltak, csavaros páfrány formájú fraktálokat alkottak és más fraktálokba olvadtak bele, azúr szigettel, amely meghatóan tiszta volt, helyenként a nátrium lángjához hasonló sárga foltokkal. Látszólag kaotikus alakzatuk, amelyben a homloktól a nyakszirt felé jól követhetőek voltak a reptéri kifutópályák és a különös jelképek, a konstellációk, talán egy majom, spirál farokkal, egy eltorzult pók, majomszerű sfinx-arccal, Cydoniához volt hasonlatos... A fájdalom emberének hátából, számtalan fémgyűrűvel megerősített lyukból, különböző vastagságú kábelek csüngtek ki a pizsamája alól, vértanú testéből eredtek, összefonódtak a nyakából kiálló legvastagabbal, amely a locus coeruleus nevű dudorhoz kapcsolódott, aztán egy vastag, szürke gégecsőbe bújtak, amely eltűnt a helyiség hátsó falában. A görnyedt teremtmény lépésenként haladt, mezítláb a szoba kövezetén, amíg a kábelek egy hirtelen rántással meg nem állították. Akkor egy pillanatra megtorpant, lehunyta szemét, és összeszedte az erejét. Látszólag erőlködés nélkül újra elindult, mint egy ló, ha óriási kocsit húz, a csövek teljesen megfeszültek, és végül a legvastagabb kábel, mint egy anakonda, világvégi robajjal kitepte magát a falból, száz meg száz színes feje a padlón ficáncolt, csillogó sárga folyadék csöpögött belőlük.

A beteg elindult a végeérhetetlen és oly üres folyosókon, mintha az embert még meg sem teremtették volna, vagy még nem ért volna el erre a tájra. A gégecsövet úgy húzta maga után, mint valami őslény a farkát. Végtelen idő múlva a kijáráshoz ért, kinyitotta az üvegajtót, sárga és szomorú téli alkony vette körül. Elindult a fagyos főúton, az időjárásra, a szélrohamokra, a vidék hasogató szomorúságára érzéketlenül, mezítláb a jeges, sárral teli aszfalton. A mezőn, ameddig a szem ellát, mindenhol hófoltok. A pokolban vagyunk? A magányosság istene gépiesen haladt a süvöltő éjszakában, előrehajló fejével a mélység hideg hullámain hasítva. Összegubancolódott drótjainak uszálya fluoreszkáló nyomot hagyott maga után, ugyanolyan sárga színűt, mint a fénycsík a láthatáron. Elhaladt egy düledező ház mellett, ablakai újságokkal voltak eltakarva. Csámpás erkélyén a száradó ruhák merevek és zúzmarások. Bentről szomorú nyüzszítés hallatszott. Elhaladt két koslató kutya mellett. Az úton, amelyről nincs visszatérés, a közeledő alaktól megrémült kankutya lefordult a szukáról, de úgy maradtak, összeragadva. Álltak egymásnak háttal, vonítottak a végtelen égbolt alatt. Aztán a szuka futásnak eredt, örülten nekiiramodott, vonszolta magával az úton hanyatt esett, égnek álló lábú párját. Furán összegabalyodva eltűntek a múlt és jövő nélküli néptelen éjszakában.

A sápadt alak a város felé tartott, éjfél körül feltűntek az első házak, aztán a munkásnegyed lakótelepének körvonalai. Kegyetlen hideg lett, a sötét szellőkések vastag zúzmarával borították be a szenvedés emberének fejét, alatta teljesen eltűnt a tetoválás csipkézete. Zúzmarás lett a szempillája, a kórházi pizsamája és a kábelkötege. Hogyan is tudott haladni, talpával feltörve a tócsák jegét, a sarki hidegben, a feléledő és elcsituló szélörvényekben imbolyogva az éjszaka komor felhői alatt?

Nemsokára az ellenséges és néma tömbházak, a beton-civilizáció romjai között lépkedett. Egyetlen fa, egyetlen hinta nem volt közöttük, csak imitt-amott, mint őrködő állatok, a felborított szemetes kukák búzlóttek a téli hidegben. A szédítő hullaszag volt az egyetlen kolinda, amit ismertek, és amit kórusban fújtak a tömbházak között azon a szent éjszakán. A rozsdás, a gyerekek reggeltől estig tartó lovaglásai alatt elgörbült szőnyegporolók csövei patetikusan az égre meredtek.

Hajnakra a beteg a belvárosba ért. Itt felbukkantak már az első emberek, mondhatnánk, „a földkerekség első emberei”: öreg cigány-

asszonyok tolták kocsijukat a járdaszélen, csipás taxisofőrök, rongyokba bugyolált hajléktalanok, szájukból csatornaszag áradt. Az Egyetem elől végérvényesen eltűnt a négy szobor. Csak magas talapzatuk maradt meg, titokzatos menhírként. A régi épületek stukkódíszes balkonjai leomlottak és darabokra törtek a járdán, mert az őket tartó atlaszok izmai megelevenedtek, és az élők tudatlanságától elkeseredve elhagyták helyüket. Az ablakok között, ahol valamikor meztelen nimfák mosolyogtak, most csak a kígyóhajú gorgók és a betört orrú kimérák körvonalai világítottak sápadtan, mögöttük kilátszott a falból a téglá. Hová tűnt az illusztris férfiak, angyalok, allegorikus figurák és múzsák népe? Egy-egy, majdnem teljesen üres trolibusz lustán átcammogott az éjszakán, áramszedője, mint a fedelesszárnyúak hosszú csápjá.

Várható lett volna, hogy a metafizikai szökevény körül összegyűlnek a járókelők, hogy felkelti a jegyárúsító nők ámulatát és szánakozását, akik jéghideg bádogdobozukban a kabátjuk alatt három pulóverben is dideregtek. De a bukarestiek már semmin sem csodálkoztak és nem ismerték a szánalmat. Dértől könnyes szemük már nem látott, a fülük nem hallott, a szívük megkövült. Mindenki csak saját magával, a saját feleségével és a saját gyerekével törődött, a többiek összeeshettek felőlük az útszélen. Így jártak túl Ceaușcă bá eszén, így éltek túl Leana önagyságát. Sorban állással a betevő falatért, gyári normával. Semmi egyébben nem volt egy cseppnyi valóság sem, még annyi sem, mint egy álomban vagy mint egy oktalan vágyban... Úgyhogy az üres Egyetem téren a pizsamás, mezítlábas, elvakultan igyekvő beteget csak üres tekintetek fogadták. Nem volt tán tele a metró félmeztelen idiótákkal, mezítlábas cigányasszonyokkal, ál-epilepsziásokkal, akik hirtelen, habzó szájjal összeestek, hogy utána pénzt kunyeráljanak gyógyszerre? Nem mászkáltak tán az aluljáróban az ember lába alatt rettenetes, végtag nélküli torzszülöttek, csonkjaikat egy darabka autógumi belsővel takarva? Nem állta el tán a járókelők útját a direkt odaállított kéregető öregasszonyok hada, vagy a vakok, akik rögtön kinyitották a szemüket, ahogy a villamosról leszálltak, vagy a nyaklancokat letépő árvaházi gyerekek?

Reggel lett, mire a Dâmbovița partján a nagy, meggörnyedt, most már szürke borostás öreg, Istentől ottfelajított arccal, végre meglátta azt a helyet, ahová egész éjjel igyekezett, amely álmaiban és látomásaiban megjelent, azt a helyet, amelyért a pufók kisdud kész volt világra

jönni és titokzatosan irányította őt, ahogy a koponyánkban lévő homunculus a lényünk trojkája elé befogott három ló, az értelem, a szenvedély és a sötét ösztön gyepelőjét tartja kezében. Földhalmán a Nép Háza szürke alakja oroszlánlábaival, képtelen nyakörv-díszítményeivel (meghatározhatatlan stílusú oszlopok, barokk füzéres kiskapuk, art nouveau kovácsoltvasak), capaneusi hivalkodásával, hatalmas ormótlanságával, letaglózó szomorúságával a sötét égre meredt. Ez a lehetetlen kiméra, a tereket és a történelmet elnyelő, emberi aggyal táplálkozó, felhőket meggyalázó Nép Háza úgy csapódott be Bukarest közepébe, mint egy hatalmas gránátszilánk, és az idegen, elátkozott test ott is maradt a romos város vértanú testébe fúródva, de a régi város immunrendszerétől kivetetten. Most a fájdalomra született fájdalom embere a faragott márvány sírkamrák felé, a tölgyfa belső részek felé tartott, mint híres pap a temploma felé. Mert a szülés beindult, a kiseded készen állt az útra a megtisztult világba.

Kosztá Gabriella fordítása

MIRCEA CĂRTĂRESCU (1956) a nyolcvanas nemzedék legkiemelkedőbb alakja, a román posztmodern jelentős teoretikusa, a Bukaresti Egyetem bölcsészkarának docense. Műveit számos nyelvre, köztük magyarra is lefordították.

